

**Muzeum Okręgowe
Biała Podlaska 1994**

**SZTUKA LUDOWA
południowego Podlasia '94**

Alicja Mironiuk

WSPÓŁCZESNA SZTUKA LUDOWA W WOJ. BIALSKOPODLASKIM.

Sztuka ludowa należy do tych elementów tradycyjnej kultury ludowej, które przetrwały najdłużej. Współczesna twórczość artystyczna sięga zarówno do tradycji (tkactwo, kowalstwo, garncarstwo, plecionkarstwo itp.), jak też podejmuje rozwiązania nieznane w dawnej sztuce (rzeźba, malarstwo).

Konkursy sztuki ludowej organizowane zwykle przez muzea nieco sztucznie podtrzymują istnienie niektórych dziedzin twórczości wiejskiej, ale też bez tej formy popularyzacji wiele z nich dawno by zapomniano.

W konkursie "Sztuka ludowa południowego Podlasia '94", organizowanym już po raz 12 prezentujemy techniki rękodzielnicze, plastykę obrzędową nawiązującą do tradycji regionu oraz rzeźbę i malarstwo przybierające charakter sztuki amatorskiej.

Rezultaty tegorocznego konkursu przedstawiają się niezbyt bogato. W imprezie wzięło udział 20 twórców z woj. białskopodlaskiego, przeważnie starszych (w tym troje 80-latków), wiernych konkursowi od kilkunastu lat, sześcioro z nich brało udział w I edycji tego konkursu w 1983 roku.

Porównując minione lata zauważa się coraz mniejsze zainteresowanie imprezą. Wiąże się to z zaawansowanym wiekiem wielu twórców, a także brak motywacji finansowych. Zwykle na konkurs przygotowywane są prace sięgające do dawnych wzorów, kolorystyki, organizatorzy zachęcają do szukania inspiracji w kufrach, skrzyniach z dawnymi tkaninami, strojami. Powstałe prace, zaskakujące często urodą, ciekawą kolorystyką czy formą, zakupowane były do zbiorów muzealnych. Obecnie w czasach zapaści finansowej brak funduszy na powiększanie zbiorów uniemożliwia zakupienie nawet prac wyróżnionych głównymi nagrodami. Zniechęca to twórców do poszukiwań. Często przedstawiają w konkursie prace o wzorach, kolorystyce, "modzie" cenionych przez odbiorców prywatnych, przez co mają zapewniony zbyt wytworów. Taki stan pozwala co prawda na dokumentowanie upodobań estetycznych współczesnych mieszkańców wsi podlaskiej, adaptacje nowych wzorów, ale w rezultacie niekorzystnie wpływa na zachowanie w pamięci zbiorowej tradycji regionu.

Jeżeli takie trudności finansowe placówek zajmujących się dokumentacją i gromadzeniem sztuki ludowej będą trwały przez następnych kilka lat, to konkursy sztuki ludowej będą zamierały, tak jak ginie wiele wiejskich zawodów, rzemiosł, tradycji.

Jak co roku najliczniejszą grupę twórczyń stanowią tkaczki. Przedstawiają przeważnie wełniane i wełniano-bawełniane tkaniny dekoracyjne wykonane w tradycyjnych technikach. Wzornictwo, układ barw to odzwierciedlenie panującej na wsi "mody". Wiodące jest ograniczanie ilości technik i wzornictwa. "Wiele tkanin to "pasiaki" o wielobarwnej wiązce wąskich pasków i odmiana tych tkanin - "dywany kilimowe" czy "perskie" o wzorach: "w zęby", "z kokardkami", "w kawałki" (J. Hazan, S. Kowalewska). Nadal popularne są tkaniny wielonicielnicowe, częściej te, tkane z użyciem 4 nicielnicy. Ilość wzorów splotów tych tkanin jest ograniczona, współczesne tkaniny zaskakują jednak kolorystyką.

Odrzuca się dzisiaj tradycyjne połączenie białej czy czarnej nici osnowy i barwnej wełny tworzącej "modę" na rzecz barw dopasowanych do mebli, zasłon, dywanu (J. Łaska, A. Waszczeniuk). J. Łaska zainspirowana dawną tkaniną wykonała pracę o małym popularnym dziś tradycyjnym wzorze utrzymaną w rzadko spotykanej tonacji spokojnej ciemnej zieleni. Kosztowniejsze, ale efektowne tkaniny "kręcone" (4-nicielnicowe o wątku i osnowie ze skręconej podwójnej nici wełnianej) do dziś bywają jeszcze elementem posagu, służą do dekoracji wnętrz. Ten rodzaj tkaniny może być wykonany w dowolnych kolorach. Bardzo efektowne są jasne kremowo-pastelowe tkaniny J. Gładoch i utrzymane w jednej tonacji prace T. Piętki i S. Kaczan.

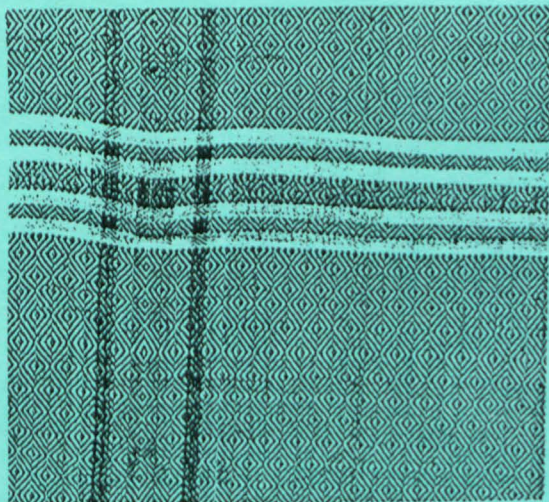
Warta podkreślenia jest obecność "pereborów" - zdobienia tkackiego strojów, tkanin użytkowych wykonywanych z nici bawełnianych techniką przebieganą. Jak co roku prace S. Kowalewskiej, S. Baj i A. Waszczeniuk dają świadectwo kunsztu technicznego tkaczek, ich wyczucia barw, umiejętności komponowania wzorów i twórczej adaptacji "pereborów" we współczesnych tkaninach użytkowych i dekoracyjnych: ręczniki, bieżniki, serwetki.

Skromnie przedstawiają się prace 5 rzeźbiarzy. Płaskorzeźby; rzeźby pełne, polichromowane i bez malatury świadczą o przybliżaniu się twórców do sztuki amatorskiej. Prace rzeźbiarskie cechuje dążenie do realizmu, wzbogacanie formy płaskorzeźb, ich dekoracyjność, częste sięganie do wzorów ikonograficznych. Niektórzy rzeźbiarze podejmują modne tematy cieszące się dużym powodzeniem wśród odbiorców (Z. Chalimoniuk - "Modły rabinów", T. Ignatowicz - "Rabin"). Wiele prac przedstawia sceny sakralne (krucyfiksy H. Walczuka, T. Ignatowicza, L. Szabluka, prace Z. Chalimoniuka), postacie historyczne przypomina L. Szabluk. M. Ściśel wykonuje obecnie niewielkich rozmiarów prace, głównie ptaki, rzeczywiste i fantazyjne.

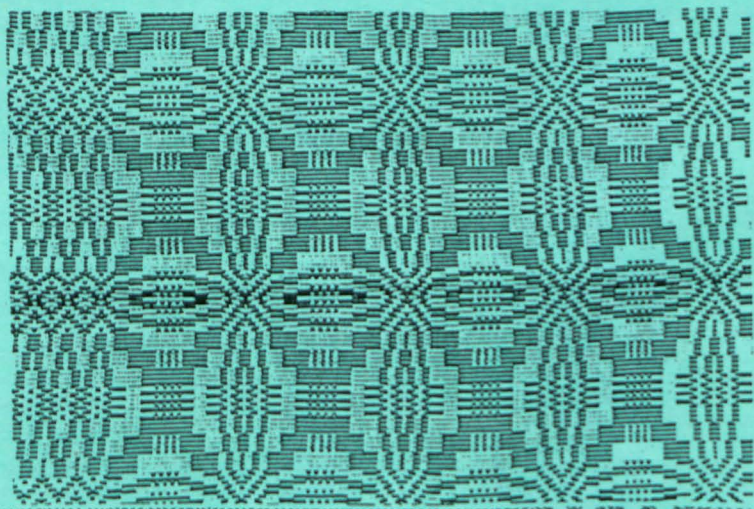
Malarstwo reprezentuje tylko dwóch twórców. A. Pawlik wierny konkursowi od lat maluje coraz weselej, barwniej. Jego sceny ogrodowe i pejzaże kolorowe, pogodnie rozświetlają dni tego schorowanego człowieka i są radością dla widza. Pejzaże J. Karwackiego ukazują najpiękniejsze zakątki Podlasia. Twórca malujący od wielu lat sceny z życia wsi, pejzaże na konkurs przygotował płótna bardziej realistyczne bez wiejskiego sztafażu, tak charakterystycznego dla jego malarstwa.

Wyroby plecionkarskie przygotowali: W. Marciocha i C. Sarnacki z Dołhobród. Przedstawione prace to kosze użytkowe z wikliny i ozdobne tacki, koszycki wplecione z korzenia sosny techniką żeberkowo-krzyżową (W. Marciocha) i ze słomy techniką spiralną (C. Sarnacki).

Dwie współpracujące od lat z muzeum twórczynie A. Daniluk i L. Nitychoruk upiekły obrzędowe - weselne pieczywo "korowaje". Zaledwie jedna twórczyni T. Wierzchowska wykonała w tym roku lekkie, efektowne ozdoby świąteczne tradycyjnego wnętrza chaty wiejskiej - "pajaki" z bibuły, słomy i pasków płótna.

Tkanina, wyk. Józefa Łaska, Kopytnik

Tkanina plecionka, wykonana przez Antoninę Waszczeniuk z Dołhobród

"Chrystus ukrzyżowany", Tadeusz Ignatowicz, Biała Podlaska

Plecionki, wykonane przez Władysława Marciochę i Czesława Sarnackiego z Dołhobród

Longin Kowalczyk

WSPÓŁCZESNA SZTUKA LUDOWA WOJEWÓDZTWA SIEDLECKIEGO.

Fakt przynależności Podlasia do różnych jednostek administracyjnych na przestrzeni lat miał duży wpływ na to, że kulturę ludową omawiano cząstkowo w kontekście ze sztuką ludową Mazowsza lub Lubelszczyzny.

Z punktu widzenia etnograficznego na terenie województwa siedleckiego mamy do czynienia ze zjawiskiem stykania się i wzajemnego przenikania różnych zjawisk kulturowych. Obszar północno-wschodni województwa ulega wpływom kultury białorusko-litewskiej, obszar południowo-wschodni wpływom regionu lubelskiego, zaś zachodnia część województwa wskutek bliskiego sąsiedztwa, ulega wpływom Mazowsza.

Stopień kultywowania i rozwoju kultury ludowej na terenie województwa przedstawia się niejednakowo na różnych jego obszarach. Jest to w dużym stopniu wynikiem odmiennego dziedzictwa przeszłości, kształtującego kulturę i upodobania estetyczne inaczej na każdym terenie, jak również lokalnych uzależnień społeczno - gospodarczych warunkujących tempo przemian.

Niektóre z dyscyplin kultury czy sztuki ludowej są jeszcze żywotne i wykazują tendencje rozwojowe, inne występują reliktdowo lub na określonym obszarze.

Do najżywotniejszych dziedzin twórczości ludowej na terenie województwa należy niewątpliwie tkactwo, które utrzymuje się nadal przy olbrzymiej podaży wyrobów przemysłu włókienniczego. Do rozwoju tej dziedziny sztuki w województwie siedleckim poważnie przyczyniła się Spółdzielnia Rękodzieła Ludowego i Artystycznego w Węgrowie, w której wszystkie najwybitniejsze tkaczki znalazły oparcie materialne i pomoc artystyczną. Dlatego też z wielką przykrością należy odnotować fakt bankructwa tej placówki w 1993 roku.

Tkanina podlaska ma charakter niejednolity, co należy wiązać z pogranicznym położeniem Podlasia. Występują tu prawie wszystkie znane w ludowym tkactwie techniki.

Dominujący w centralnej Polsce motyw pasów (zasadniczy styl polskiej tkaniny ludowej), współlistnieje tu z kraciakiem i motywem rombów, obcym ornamentowi rdzennie polskiemu, a także ornamentowi typu nadbałtyckiego o silnie zaznaczających się kołach, elipsach i łukach, skala barw jest rozległa, a kolorystyka tkanin przyciszona. Zestawienie kolorów często kontrastowe, ale szlachetne. Taki rodzaj tkanin prezentują tkaczki z Gozda gm. Kłoczew, Jarczówka i Kosut gm. Stanin.

Odmienny typ reprezentują dywany dwuosnowowe. Technika dwuosnowowa poza Polską znana była tylko w Skandynawii i Meksyku. Jest jedną z najstarszych technik tkackich. W dzisiejszych granicach Polski zachowała się w najczystszej formie na Podlasiu i w kilku wsiach Mazur. Tkaniny dwuosnowowe są czysto wełniane, dwukolorowe, dwustronne.

Dzięki Zofii Tomerlee i wybitnym tkaczkom z okolicy Węgrowa nie tylko odrodziła się technika dywanów dwuosnowowych, zupełnie zapomnianych na Podlasiu, ale ukształtował się nowy typ dywanu polskiego o swoistej specyfice formalnej, funkcjonalnej i tematycznej. Jest to zamknięta kompozycja wykonana w rzadkiej na świecie technice.

Najwybitniejszą w kraju przedstawicielką tkaczek tkanin dwuosnowowych była Dominika Bujnowska z Węgrowa (zmarła w 1989 r.). Była autorką pierwszych, dotąd niedoścignionych pod względem artystycznym figuralnych dywanów podwójnych związanych ze wsią i jej obyczajami. Do wybitnych tkaczek i uczennic Dominiki Bujnowskiej należy Halina Fijołek, której prace są prezentowane na wystawie.

Na terenie województwa siedleckiego pracuje kilkunastu rzeźbiarzy. W ich twórczości występują prace o tematyce sakralnej jak i świeckiej związanej z życiem wsi oraz historią. Duża popularność rzeźbiarzy w środowisku wiejskim, zakupy do zbiorów muzealnych oraz zakupy dokonywane przez Cepelię przyczyniły się do odrodzenia tej zamierającej już dyscypliny sztuki ludowej.

Na szczególne wyróżnienie zasługuje Łukowski Ośrodek Rzeźby Ludowej, gdzie we wsiach: Budziska, Kol. Sobiska, Dąbrówka, Wola Gułowska oraz w Adamowie i Łukowie pracuje twórczo 17 rzeźbiarzy. Kilku z nich to wybitne indywidualności w skali kraju. Należą do nich między innymi Mieczysław Gaja, Adam Wydra, Mieczysław Zawadzki, których prace prezentowane są na obecnej wystawie.

Wycinanki były niegdyś jedną z form dekorowania wnętrza izb chłopskich. Przyklejano je do ścian i belek pułapu oraz między oknami i obrazami. Są przykładem twórczości czysto ludowej, rozwijającej się bez naśladowania sztuki profesjonalnej. Wycinankarstwo posiada wiele regionalnych odmian i stylów charakterystycznych dla różnych okolic kraju. Wycinanki w woj. siedleckim dawno już wyszły z powszechnego użytku. Brak papieru glansowanego uniemożliwia wycinankarkom wykonanie prac, a tym samym udział w konkursach. Na wystawie swe prace prezentują trzy wycinankarki z Kątów, gm. Kołbiel.

Kwiaty są kontynuacją dawnych tradycji zdobienia wnętrza izby zielenią i żywymi kwiatami. Rozpowszechniły się na terenie całej Polski nie tworząc w zasadzie odmian regionalnych. Wykonuje się je z różnorodnych bibulek kupowanych w sklepach, ględkich lub karbowanych. Wykonawczyniami kwiatów i kompozycji kwiatowych na terenie województwa są: Gabriela Soroka z Grabianowa i Stanisława Koxa z Burca.

Prezentując wystawę pokonkursową pragniemy by stanowiła ona wyraz hołdu dla twórców ludowych woj. białkopodlaskiego i siedleckiego, którzy z potrzeby serca tworzą swe dzieła i pieczołowicie przechowują tradycje regionów. Należy stwierdzić, że współczesna kultura ludowa umiejętnie wspomagana i eksponowana może jeszcze długo funkcjonować i przekazywać młodszemu pokoleniom podstawowe prawdy o rodowodzie kultury polskiej.

"Szopka", wykonał Krzysztof Osak, Łuków

"Szopka", wykonał Mieczysław Zawadzki, Łuków

PROTOKÓŁ

z posiedzenia komisji oceniającej prace przedstawione w konkursie "sztuka ludowa południowego Podlasia '94" odbytego w dniu 7 lipca 1994 r. w Muzeum Okręgowym w Białej Podlaskiej.

Komisja w składzie:

1. mgr Celestyn Wrębiak - Dyrektor Muzeum Okręgowego w Białej Podlaskiej - przewodniczący komisji
2. mgr Longin Kowalczyk - Dyrektor Muzeum Regionalnego w Łukowie
3. mgr Alicja Mironiuk - st. kustosz Dz. Etnografii Muzeum Okręgowego w Białej Podlaskiej

po obejrzeniu prac 50 twórców ludowych i nieprofesjonalnych z województw białskopodlaskiego i siedleckiego stwierdziła, że spełniają one warunki konkursu, którego celem było:

- dokumentacja współczesnej sztuki ludowej w terenie,
- ujawnienie nowych twórców, popularyzacja sztuki ludowej,
- przybliżenie społeczeństwu nieprofesjonalnej działalności artystycznej,
- pozyskanie do zbiorów muzealnych wartościowych prac, postanowiła przyznać następujące nagrody:

NAGRODY I

1. Halina Fijołek, Węgrów	tkactwo
2. Krzysztof Osak, Łuków	rzeźba
3. Adam Pawlik, Różanka	malarstwo
4. Władysława Sobiech, Kosuty	tkactwo
5. Antonina Waszczeniuk, Dołhobrody	tkactwo

NAGRODY II

1. Stanisława Baj, Dołhobrody	tkactwo
2. Mieczysława Figacz, Bramka	tkactwo
3. Honorata Jędrzejewska, Jarczówek	tkactwo
4. Stanisława Kowalewska, Nowy Holeszów	tkactwo
5. Adam Wydra, Wola Gułowska	rzeźba

NAGRODY III

1. Aleksandra Daniluk, Dokudów	pieczywo obrzędowe
2. Janina Gładoch, Lubenka	tkactwo
3. Tadeusz Ignatowicz, Biała Podlaska	rzeźba
4. Halina Jaszczuk, Stok Ruski	malarstwo
5. Władysław Marciocha, Dołhobrody	plecionkarstwo
6. Katarzyna Młot, Kąty	wycinanki
7. Leokadia Nitychoruk, Wólka Polinowska	pieczywo obrzędowe
8. Stanisława Nowak, Jarczówek	tkactwo
9. Czesław Sarnacki, Dołhobrody	plecionkarstwo
10. Gabriela Seroka, Grabianów	kwiaty, pająki
11. Teodozja Wierzchowska, Żyłki	pająki
12. Barbara Zdun, Jarczówek	tkactwo
13. Józef Karwacki, Hołowczyce	malarstwo

WYRÓŻNIENIA

1. Józefa Hazan, Kościeniewicze	tkactwo
2. Sabina Kaczan, Studzianka	tkactwo
3. Józefa Łaska, Kopytnik	tkactwo
4. Teresa Piętka, Kopytnik	tkactwo
5. Zbigniew Chalimoniuk, Biała Podlaska	rzeźba
6. Leon Szabluk, Malowa Góra	rzeźba
7. Marian Ścisek, Radzyń Podlaski	rzeźba
8. Henryk Walczuk, Kornica Stara	rzeźba
9. Jolanta Stępnicka, Gózd	tkactwo
10. Krystyna Kryczka, Gózd	tkactwo
11. Bogumiła Stępnicka, Gózd	tkactwo
12. Janina Siuder, Gózd	tkactwo
13. Leokadia Kryczka, Gózd	tkactwo
14. Marta Zdun, Jarczówek	tkactwo
15. Emilia Stępnicka, Gózd	tkactwo
16. Mieczysław Gaja, Łuków	rzeźba
17. Mieczysław Zawadzki, Łuków	rzeźba
18. Krzysztof Pycka, Adamów	rzeźba
19. Mirosław Bulik, Zelesie	rzeźba
20. Mieczysław Wesołowski, Łuków	rzeźba
21. Helena Bańkowska, Zimna Woda	rzeźba
22. Janina Beczek, Gózd	tkactwo
23. Janina Prus, Gózd	tkactwo
24. Wienieczysława Stępnicka, Gózd	tkactwo
25. Stanisława Koksa, Burzec	kwiaty
26. Helena Szopa, Kąty	wycinanki
27. Agata Matosek, Kąty	wycinanki

ORGANIZATORZY KONKURSU:
Muzeum Okręgowe w Białej Podlaskiej
Muzeum Okręgowe w Siedlcach
Muzeum Regionalne w Łukowie

FOTOGRAFIE:
Tadeusz Żaczek

WYSTAWA POKONKURSOWA:
Muzeum Okręgowe w Białej Podlaskiej
od 10 - 31 lipca 1994 r.
Muzeum Okręgowe w Siedlcach
od 09 sierpnia do 11 września 1994 r.

WYDAWCA:
Muzeum Okręgowe w Białej Podlaskiej

Nakład: 100 egz./1994

